

het hagelkruis

Uitgave: Heemkundekring Barthold van Heessel * Aarle Rixtel
30^e jaargang nr. 1

HET HAGELKRUIS

In de Hooge Akkers, in het verlengde van de Hagelkruisweg in Aarle-Rixtel, vinden we dit hardstenen 14^e-eeuws kruis met een archaïsch aandoende Christusfiguur. Deze kruisen dienden in de tijd om hagelschade aan de landbouwgewassen te voorkomen en werden altijd geplaatst op een kruispunt van wegen. Zo ook met dit kruis in Aarle-Rixtel.

In vroegere dagen werden bij het kruis broodbedelingen gehouden en op de kruisdagen hielden de processies er halt. In de bovenkant van het kruis bevindt zich een opening, welke diende om er een lantaarn in te plaatsen.

Het is het enige bewaard gebleven hagelkruis in Noord-Brabant.

Foto omslag: fotostudio Henk Kweens

HET HAGELKRUIS

Dertigste jaargang, nr. 1, voorjaar 2013

Informatieblad van Heemkundekring Barthold van Heessel te Aarle-Rixtel.
Tijdschrift met artikelen over geschiedenis, archeologie, heemkunde e.a.
met betrekking tot Aarle-Rixtel.
Verschijnt viermaal per jaar.

Abonnementskosten: € 8,00 per jaar, exclusief verzendkosten
Losse nummers: € 2,00 verkrijgbaar in het Museum Heemkamer
Barthold van Heessel

Heemkundekring Barthold van Heessel

Bosscheweg 14a, 5735 GV Aarle-Rixtel, tel.: 0492 383553

Bestuur

Voorzitter:	J. Dekkers	Spechtstraat 6	0492 381673
Secretaris:	F. Bussemaker	Havenweg 13	0492 381228
Penningmeester:	D. van de Laar	Kerkstraat 27	0492 384415

Overige bestuursleden: H. van Beek, H. Beniers, F. v. Duppen-Strijbosch en
J. v.d. Weerden

Redactieraad informatie- en contactblad "Het Hagelkruis"

H. van Beek, Dorpsstraat 30G, (0492 381851) h.vanbeek9@chello.nl
A. Claessen, Rode Schutplein 8, (0492 382342) jamclaessen@onsbrabantnet.nl
J. Dekkers, Spechtstraat 6, (0492 381673) jcadekkers@onsbrabantnet.nl
A. Willemsen-Huffenreuter

Verspreiding: J. Dekkers

Druk: Drukkerij Aarle-Rixtel BV, Postbus 33, 5735 ZG Aarle-Rixtel

INHOUD

Colofon		1
Inhoudsopgave		2
Van de voorzitter	Jan Dekkers	3
De Doncken en het Tempeliersklooster	Henk van Beek	4
Ons dialect, een te respecteren taal	Henk van Beek	7
De landweer tussen Bakel en Aarle-Rixtel	Jan Timmers	8
Nieuw oud landschap op Strijp	Henk van Beek	11
Aarle-Rixtel en het oud-rechterlijk archief van Gemert	Simon van Wetten	14
Voer voor genealogen	Jacqueline Barten Schakenraad	22
Schenkenschanz	Louis Barten	23
Rectificatie		28
De Asdonk	Henk van Beek	29
Relikwieën	Louis Barten	32
Openingstijden museum		36

Voorjaar 2013

Beste mensen,

Gelukkig, hij ligt (bijna) achter ons, de winter van 2012-2013. Ik heb het er wel een beetje mee gehad en wat mij betreft mag het voorjaar komen, de tijd van het ontwaken van de natuur uit de winterslaap. Lente, de tijd van het ontwakende groen en de wederopstanding uit de ogenschijnlijke dood. Daarom vieren we dan ook Pasen, de wederopstanding van Christus uit de dood. Dat is niet toevallig door de katholieke kerk zo gekozen. Een blik in het lange verleden leert dat de katholieke kerk regelmatig gebruik heeft gemaakt van oeroude gewoonten, gebruiken en vieringen om de 'christelijke leer' aan de man te brengen. De acceptatie was voor de mensen makkelijker als er herkenbare elementen in nieuwe plechtigheden en vieringen voorkwamen en gebruiken aansloten bij reeds bestaande gewoonten van mensen. Maar daar gaan we het in dit Hagelkruis niet verder over hebben.

Waar ik nog wel iets over wil zeggen is de overname van museum Theodorus, eind 2012, en de consequenties hiervan voor onze heemkundekring. Museum Theodorus kende een verzameling van allerlei gereedschap, zoals van de landbouwer, de schoenmaker, de kapper, de timmerman, de kuiper en nog veel meer ambachtslieden. Ook was er een prachtige verzameling beelden van heiligen, voorwerpen die te maken hebben met de eerste H. Communie in de vorm van bordjes, kop en schoteltjes, ingelijste afbeeldingen, prentjes, etc. Ook een verzameling oliespuiten, honderden sloten, weegschalen en vele oude schoolspulletjes en speelgoed hebben we gekregen. Er lag nog veel meer in de loods opgeslagen, veel mooie dingen waren erbij. Met sommige dingen konden wij niets doen. Door ruimtegebrek kunnen we ook niet alles laten zien en opslaan. Zo hebben we veel grote gebruiksvoorwerpen ondergebracht bij het Boerenbondmuseum te Gemert, dat daar heel blij mee was.

Op zondag 7 april hopen we onze heemkamer zodanig te hebben ingericht dat we veel voorwerpen die hierboven genoemd zijn aan u kunnen laten zien. En het is zeer de moeite waard. Er zijn op de heemkamer vele nieuwe dingen bij gekomen, maar er zijn ook zaken verdwenen. Zo hebben we o.a. afscheid genomen van de poppen met klederdracht en is de 'religieuze hoek' anders ingericht met de vele beelden. Dus, kom gerust eens kijken naar het resultaat.

En over het voorliggende Hagelkruis het volgende: We hebben weer een aantal artikelen over heel uiteenlopende onderwerpen en hopen hiermee weer een mooi boekje samengesteld te hebben, waar u met veel plezier in leest.

Jan Dekkers,

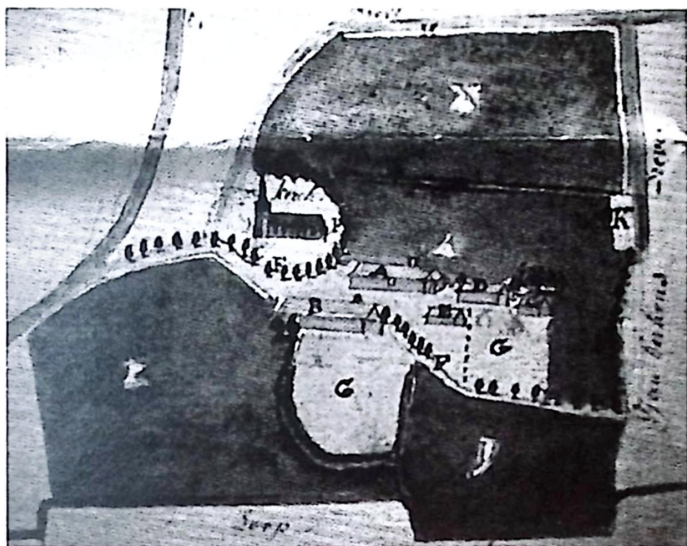
Voorzitter Heemkundekring Barthold van Heessel

De Doncken en het Tempeliersklooster

Henk van Beek

In het Hagelkruis is al vaker wat aandacht besteed aan het zgn. Tempeliersklooster dat 'op Rixtel' zou hebben gestaan. Of het hier inderdaad een klooster betrof? Daarover zijn 'de geleerden' het tot op de dag van vandaag nog steeds niet eens. De een meent dat het hier slechts om een (weliswaar belangrijke) hoeve ging, de ander is er nagenoeg van overtuigd dat het hier in eerste instantie wel degelijk om een klooster ging, waarvan uiteindelijk een hoeve is overgebleven. Dat het in het bezit is geweest van de Orde der Tempeliers wordt door niemand tegengesproken. Na de opheffing van de Orde der Tempeliers (rond 1313) zou het bezit op Rixtel zijn verdeeld tussen de Abdij van Binderen en de Ridders van Malta (Ook wel de Maltezer Orde of Hospitaal Ridders genoemd)

In 1787 werd de Malthezerhoeve vanuit de commanderij in Turnhout, van waaruit het huis te Rixtel toentertijd beheerd werd, gevisiteerd

door twee Malthezer ridders. Van die gelegenheid stamt een kaart (zie afbeelding) van het aanwezige bezit. De hoeve was in die tijd een bakstenen gebouw. Er behoorden 26 percelen grond toe, die verspreid lagen over Aarle en Rixtel.

In de jaren twintig van de vorige eeuw werden de laatste restanten gesloopt en kwam er een nieuwe hoeve voor in de plaats, die nog steeds 'de Maltezer hoeve' heet. Tot zover het tot nu toe geldende verhaal.

Echter, uit een kaart van Peter van Oldenzee uit 1720 zou kunnen blijken dat het klooster op een andere plek heeft gestaan, namelijk aan de westkant van de huidige Helmondseweg. In de beschrijving van voornoemde kaart wordt namelijk het volgende vermeld: "*no. 10 de Doncken, daar eertijts een klooster der Tempelieren gestaan heeft tans toebehoorende Jacobus Berkens*". Op onderstaand fragment van deze kaart kun je zien wat men daarmee bedoelt.

Of het hier daadwerkelijk om de plek gaat waar het klooster zou hebben gestaan, kan (nog) niet worden bevestigd. Het is in iedere

Op deze luchtfoto is 'de Donk' zwart omlijnd

geval een (nagenoeg) solitair gelegen hoogte, midden in het beekdal van de Schevelingse loop en daarmee een interessante locatie. Archeologisch onderzoek zou uitsluitsel kunnen geven. Echter, het betreft hier een beschermd archeologisch terrein. Zolang het niet door bebouwing wordt bedreigd, mag hier niet

gegraven worden. Het lijkt me verstandig om ons daarbij neer te leggen en het mysterie rond het Tempeliersklooster voor onze nazaten te behouden!

Ons dialect, een te respecteren streektaal

Henk van Beek

Enige tijd geleden was ik aanwezig bij de uitreiking van de Brabant Award waarvoor Jan Franken ('van Croy') ook was genomineerd. Jan werd uiteindelijk niet de winnaar, dat werd Mark Meeuwis, de broer van Guus. Maar dat is niet het belangrijkste. Wat mij stoorde, was een opmerking van de presentatrice.

Zij komt oorspronkelijk uit Asten, zo vertelde ze. Echter, zij had haar Astens dialect afgezworen. Brabants was niet haar ding, zelfs niet het Brabantse accent, en ook niet de zachte 'g'. Volgens haar was de algemene opvatting dat er t.a.v. de zachte 'g' harde vooroordelen bestaan. Welke, dat vertelde ze er niet bij.

Ook Guus Meeuwis, die zich altijd presenteert als echte Brabander, heeft de zachte 'g' al lang laten varen. In interviews (en zijn liedjes) gebruikt hij stevast een geforceerde harde 'g'. Frank Lammers, de bekende TV-gast uit Mierlo (zijn vader is een neef van mijn vrouw) weet te vertellen dat op de kleinkunstacademie er alles aan wordt gedaan om de zachte 'g' uit te bannen en de harde 'g' erin te pompen. Frank stoort er zich nu niet meer aan en blijft gewoon zijn Mierlose zachte 'g' gebruiken.

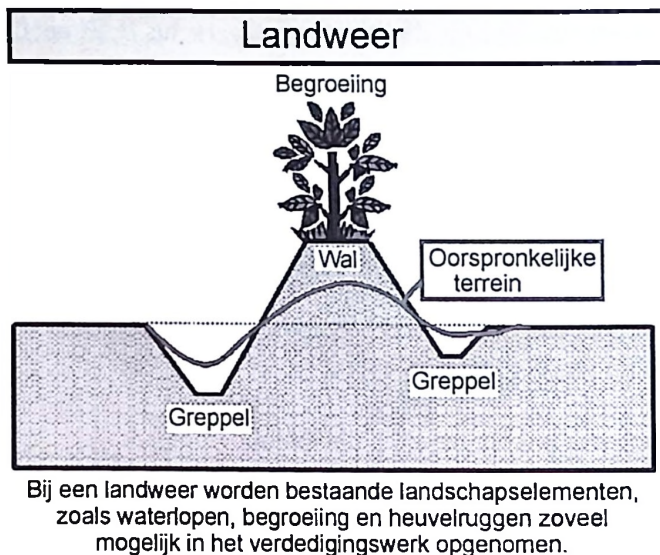
Op Omroep Brabant zijn geen Brabantse liedjes meer te beluisteren. Het liedjesprogramma van Lia de Haas is gestopt. Onze commissaris van de Koningin, Wim van der Donk, is een echte Brabander. Ook hij bedient zich van een harde 'g'.

Wat is dat toch met ons Brabants? Is dat minderwaardig of heeft de Brabander nog steeds een minderwaardigheidsgevoel? Brabants is een fatsoenlijke streektaal, net als het Fries en het Limburgs. Die laatste twee noemt men een minderheidstaal, worden daarom als 'eigen' betiteld. Dat is ook maar gekunsteld. Natuurlijk worden in sommige kringen in Brabant platvloerse woorden gebruikt zoals 'Petassie' uit Helmond dat met carnaval doet. Echter, dat heeft meer te maken met (Helmondse) zelfspot. Nee, Brabants is een fatsoenlijke streektaal en ik zal die altijd blijven gebruiken.

De landweer tussen Bakel en Aarle-Rixtel

Jan Timmers

Sinds 2006 is er in de gemeente Gemert-Bakel vernieuwde belangstelling ontstaan voor landweren en is door ondergetekende het voorkomen van landweren onderzocht. Niet alleen op de gemeentegrenzen blijken er landweren aanwezig geweest te zijn, maar ook elders in de gemeente kwam een landweer tevoorschijn bij een archeologisch onderzoek. Grote delen van de oude landweren, die doorgaans aangelegd zijn in de middeleeuwen, zijn in latere perioden verdwenen, maar verrassend genoeg bleken ook nog grote delen van die landweren te bestaan. Dat

geldt onder meer voor een landweer die op de grens ligt van de voormalige gemeenten Bakel en Aarle-Rixtel, tussen het Aarlese gebied De Heikant en het Bakelse gehucht Grotel. De landweer loopt hoofdzakelijk door het natuurgebied De Biezen en is nagenoeg volledig eigendom van Staatsbosbeheer.

De ligging

De landweer volgt de gemeentegrens tussen de huidige gemeenten Gemert-Bakel en Laarbeek ter hoogte van Grotel. De landweer begint op het punt waar de voormalige gemeenten Gemert, Bakel en Aarle Rixtel bij elkaar kwamen aan de Snelle Loop bij Tereiken. Ter hoogte van de verharde weg De Biezen is een stuk van de landweer verdwenen, maar zuidelijker volgt hij de gemeentegrens weer. In het meest zuidelijke gedeelte is weer een kleine onderbreking in de landweer aanwezig.

De gemeentegrens en de landweer volgden naar alle waarschijnlijkheid de voormalige Diemelsbeek, die inmiddels als zodanig niet meer bestaat en ook op oude kaarten moeilijk traceerbaar is. In een oorkonde van mei 1288 wordt de Ymelbeke al genoemd als grens, terwijl tegelijkertijd melding wordt gemaakt van de aanwezigheid van een wal. (Camps, Oorkondenboek Noord-Brabant, deel 1 pagina 535). De bochten en kronkels in het noordelijk gedeelte van de grens (en de landweer) kunnen verklaard worden vanuit een oorspronkelijk tracé van een natuurlijke beek (De Ymelbeek). Zoals gewoonlijk bestaat een landweer uit een verhoogd wallichaam met aan weerszijden een greppel of sloot. Meestal is de greppel aan de ene kant breder en forser dan aan de andere kant. Op onderstaand kaartje is met een dikke zwarte lijn aangegeven waar momenteel de landweer nog aanwezig is.

Niet op het hele tracé is de landweer nog even duidelijk aanwezig. Dit wordt veroorzaakt door de ligging in het gebied De Biezen, grenzend aan een terrein dat in de 19de of 20ste eeuw is ingericht als rabattenbos. De greppels en rabatten zien er deels hetzelfde uit als de landweer. Daarnaast is het zo dat in de loop van de tijd de landweer geërodeerd en afgevlakt is.

Behoud, beheer en onderhoud

Omdat de landweer grotendeels in natuurgebied ligt is de bedreiging ervan relatief klein. Toch is het noodzakelijk om de landweer als

zodanig duidelijk te karteren en te ontzien bij onderhoud van het natuurgebied. Daarnaast verdient dit cultuurhistorisch monument dat delen die in de loop van de tijd afgevlakt werden, weer worden hersteld. Een grondige inventarisatie zou moeten uitmonden in herstel en onderhoudswerkzaamheden.

Het meest noordelijke deel van de landweer grenst aan het eigendom van eco-touristfarm De Biezen. De perceelsgrens ligt precies in het midden van één van de greppels van de landweer. Onderhoud op dat stuk zal in overleg moeten plaatsvinden. Dat stuk van het tracé biedt

ook mogelijkheden voor informatievoorziening, omdat de landweer tot aan de verharde weg De Biezen doorloopt. Een informatiebord langs De Biezen is wenselijk. Het is dan wel nodig om juist dat stuk van de landweer weer een oorspronkelijke gedaante en uitstraling te geven. Daarvoor zal enige begroeiing verwijderd moeten worden. Ook hiervoor geldt dat er zorgvuldig naar gekeken moet worden. Het voorstel is om dit deel ter hand te nemen als een voorbeeldproject.

Wat er nodig is voor het onderhoud van de rest van de landweer kan later volgen.

Bijkomend is nog van belang dat in het tracé van de Snelle Loop in Gemert ook nog een fors stuk landweer aanwezig is, grenzend aan het stuk waarover we het nu hebben. Voorstel van de heemkundekring aan gemeente en waterschap is om een gedeelte tussen Tereiken en Grotel dat verdwenen is, weer opnieuw aan te leggen als EVZ.

Nieuw oud landschap op Strijp

Henk van Beek

Op Strijp wordt ten westen van de Florentiusdreef een nieuw stukje ‘oud landschap’ aangelegd. Bij de planvorming van Strijp was hier in eerste instantie een nieuw sportpark gepland. Dit moest sportpark ‘De Hut’ vervangen vanwege de aanleg van de N279. Zoals bekend kon dit plan – vanwege planologische omstandigheden - geen doorgang vinden. In plaats daarvan kwamen hier een paar weilandjes waar - tot voor kort- enkele paarden graasden.

Onlangs is voor dit gebiedje een nieuw plannetje ontwikkeld. Het is de bedoeling dat hier een paar graanakkertjes worden aangelegd, afgewisseld door een paar houtwallen. Aan de rand komt wat struweel en in de zuidoosthoek wordt een kleine boomgaard aangelegd met hoogstam fruitbomen waaronder een paar bijenkasten worden geplaatst. Het plan voor dit nieuwe gebiedje is tot stand gekomen door samenwerking van het IVN, onze heemkundekring (i.c. mijn persoon) en de gemeente.

Dit gebiedje krijgt een educatieve functie. Wandelaars kunnen hier zien hoe een akkerlandschap er vroeger uitzag. Hiertoe wordt er rogge, gerst en spelt gezaaid. Het mes snijdt daarmee aan twee

Het nieuwe gebiedje is hier zwart omlijnd.

kanten: men hoopt hiermee akkervogels, zoals de patrijs, een passend leefgebiedje te geven. De patrijs staat al enkele jaren op de zgn. 'Rode Lijst', wat aangeeft dat het een kwetsbare soort betreft. De oorzaak van de achteruitgang van de patrijs is onder andere een gebrek aan grote insecten. Dit komt door de vershraling van het agrarische landschap door intensieve landbouw en veeteelt, waarbij bosjes, ruigten en kruidenrijke overhoekjes en stoppelakkers verdwijnen. Daarnaast lopen nesten de kans om in het broedseizoen 'uitgemaaid' te worden.

Een volwassen patrijs is ongeveer 30 centimeter groot. Zijn poten zijn grijs, de kop is kastanjebruin evenals de keel. Mannetjes hebben bovendien een kastanjebruine buikvlek in de vorm van een hoefijzer. De vrouwtjes hebben een kleinere vlek, de jongen hebben geen vlek.

Voor de rest is er weinig verschil tussen mannetjes en vrouwtjes. De broedduur van de patrijs bedraagt 26 dagen Omdat patrijzen gevoelig zijn voor infecties is deze soort zeer moeilijk te kweken in gevangenschap. Ook zijn de dieren in tegenstelling tot kwartels, fazanten en kippen monogaam.

Van oorsprong behoorde dit gedeelte van Strijp tot een groter akkercomplex, dat door de komst van deze nieuwbouwwijk grotendeels is verdwenen.

Graanakkertjes met oude graansoorten zijn in onze omgeving erg zeldzaam geworden. In mijn jeugd vond je op de hoger gelegen akkers nog volop rogge en haver, waar in het voorjaar de veldleeuwerik hoog in de lucht zijn baltsgedrag vertoonde en de zoetgeurende stalmest je neus op een aangename manier prikkelde....

Aarle-Rixtel en het oud-rechterlijk archief van Gemert

Simon van Wetten

De auteur is bezig met het ontsluiten van het complete archief van de criminele en civiele rechtszaken die in de 16^e, 17^e en 18^e eeuw voor de Gemertse schepenen hebben gediend. Het levert een berg aan kwesties over testamenten, burenruzies en niet betaalde schulden op. Het geeft zicht op een bijkans onafzienbare reeks vecht- en steekpartijen en andere vormen van criminaliteit. Maar het geeft ook een verrassend beeld van de Brabantse dorpssamenleving in vroegere dagen. Simon zet de meest aansprekende, ontroerende en typische voorvallen om in anekdotes, die af en toe ook raakvlakken hebben met Aarle-Rixtel.

1604 - Ronckedeponck

Peter Ansems Cuenen is overleden. Zeker, over de doden niets dan goeds, maar nu er in zijn testament iets staat dat niet iedereen welgevallig is, beginnen de mondjes zich te roeren.

'Die Peter Cuenen stond ter kwader faam van bedrog en verraad. In de troebele tijden had hij veel omgang met vrijbuiters die ergens in garnizoen lagen, over de Peel, in Boxmeer of elders. Peter handelde met die vrijbuiters in de rantsoenen van gevangen personen en paarden.'

De vrijbuiters waarmee Peter Cuenen het meeste contact had, werd in de wandeling Ronckedeponck genoemd. Via hem heeft Cuenen een aantal soldaten getipt en die kerels hebben de schaapskudde van Ansem de Scheper meegenomen. Cuenen heeft meegeholpen en de schapen naar de Locht gedreven, aan de uiterste huizen van de Mortel.

'Jawel, Peter Ansems Cuenen was een verrader die Ronckedeponck wees op bruikbaar goed. Een wagen waarvan de voerman een bont hemd aan had, dié moesten de soldaten overvallen, dat zou goede buit opleveren. En een keer, toen de soldaten op weg gingen naar Aarle, op zoek naar vrijbuit daar, is Peter hun komen zeggen dat ze niet verder moesten gaan, omdat de vijand daar lag.'

Lag het aan het omstreden testament? Lag het aan Peter zelf? Doet het er toe? We zijn ruim vier eeuwen verder in de tijd en de Tachtigjarige Oorlog is al lang en breed voorbij. Maar misschien dat u in Aarle de komende tijd toch beter een effen hemd kunt aantrekken. Voor alle zekerheid ...

In de aloude Gemertse herberg De Wildeman spraken de schepenen recht. Links zien we die herberg, in het midden het protestants kerkje.

1670 - Van een koe tot de klokken

Het gaat niet altijd om de vechtpartij, de aanleiding is minstens zo interessant. En de uiteindelijke verwonding is opmerkelijk. Maar ook fataal ...

'Er is een grote arterie van het been afgeschoten, welke dodelijk is. Beenderen en sommige musculen zijn gebroken, de nabijheid van het schot heeft aderen en zenuwen zeer ontsteld, net als het hart en gehele lichaam, waar de dood uit gevolgd is.'

Het slachtoffer heet Rogier van Deursen en komt uit Aarle. In zekere zin is hij gestorven aan broederliefde. Hij en zijn twee broers zijn naar Gemert-marktdag gekomen en in de namiddag vervoegt broer Frans

zich bij de herberg van Jenneke in de Keijser. Het dienstmeidje van de herberg, een deurske met de schone naam Anthoniske, staat aan de deur met een koebeest aan een zeel, een touw, dat zij in haar handen heeft. Frans stoot het dier zo hard opzij, dat het ocharm op de voorste knieën zakt. Anthoniske neemt het op voor haar koetje.

'Waarom stoot gij de koe?'

'Wat is er aan die koe gelegen, dat men die onder haar gat stoot?'

Ik zou u ook wel onder uw gat stoten.

En Frans voegt de daad bij het woord.

De rest kunt u invullen. Jenneke, de pittige herbergierster van De Keijser, die Frans ter verantwoording roept, Frans die dat niet pikt, de Gemertse solidariteit met Jenneke waardoor Aarlese Frans in het nauw wordt gebracht, diens hulpgeroep bereikt zijn broer Rogier, de vechtpartij dijt uit, de vrijeschutters worden geroepen en één van die schutters doet zijn naam eer aan en schiet met zijn geweer van dichtbij het onderbeen van Rogier "gansch in stucken", zodanig dat slechts hier en daar nog wat vlees aan de kuiten hangt.

Jenneke roept dat ze Rogier de herberg uit moeten dragen, ze wil niet dat hij in haar huis sterft. En zo treffen Frans en de inmiddels gearriveerde derde broer Anthonis hun Rogier als een dode aan bij de achterdeur.

Gelijk twee furies lopen Frans en Anthonis nu door de Gemertse straat, zwaaiend met hun messen, gillend, razend, tierend. Pure Aarlese amok! Het optreden van de broers escaleert. Er zijn mensen die roepen dat men de klok moet luiden.

'Trekt de klok aan, of er vallen doden.'

Misschien dat u even naar het klokkenhuis wilt lopen? Wij durven niet zo goed de straat over ...

1672 - Persoonlijk rampjaar

Het volk redeloos, de regering radeloos, het land reddeloos. Al deze kwalificaties waren óók van toepassing op Cornelis Joachims, die zuchtte in de kerker omdat hij werd verdacht van paardendiefstal. Achtentwintig getuigen legden een verklaring af tégen Cornelis,

en de radeloosheid waarmee hij al die getuigenissen trachtte te pareren, maakte hem ook een beetje redeloos ...

De verklaringen van Bertram Andriessen en Jan Peter Gielens?

'Die zullen echt geen preuve maken in het aandachtig gemoed van de rechtvaardige rechter!'

Wat Jan Janssen Amorijs uit Beek heeft gezegd?

'Die is niet onpartijdig, omdat er vijf jaar geleden bij hem een paard is gestolen. Zijn woede is nog niet gezakt.'

Wat we hebben gehoord uit de mond van Peter Lemmens en Thijs de Molder?

'Die zijn naar Venraij geweest, waar dat paard tussen andere paarden van het militaire volk stond. De overste van die militairen heeft toen een signalement gegeven van degene van wie hij het paard had gekocht. En dat zou ik moeten zijn? Dat lijkt nergens op!'

De bewering van Jenneke, de weduwe van Jacop Willems?

'Die Jenneke is drie jaar geleden een zadel kwijtgeraakt en haar knecht heeft toen tegen haar gezegd dat hij dat zadel op mijn paard had zien liggen. Ik heb nooit zo 'n mooi zadel gehad maar ook die Jenne wordt nu door boosheid gedreven.'

De woorden van Huijb Goorts?

'Kwaadaardig, vals en bespottelijk!'

De uitspraken van Aert Hendricx, Aert Claessen, Dirck Peters van Roijacker en de vorster van Stiphout?

'Simpel af te slaan, nul van waarde. Die hebben alles van horen zeggen. En van horen zeggen, da's liegen.'

De beschuldiging van omkoping door Adriaen Hendricx uit Bakel?

'Die man is van lichte handen, knevelerije en dieverije. Geloof hem niet! Ik heb hem nooit gevraagd om te beweren dat hij dat gestolen paard van Leonard Janssen had zien lopen in Maaseik.'

De gezamenlijke verklaringen van Daniël Franssen, Peter Aerts, Jan Hendrick Ariaens, Anthonis Janssen en Cornelis van Zeelandt?

'Die hebben een valse fuik voor mij willen zetten. Echt, ik heb dat paard op 8 juni laatstleden in Maaseik in het bijzijn van geloofwaardige paardenhandelaren gekocht, voor 15 Rijksdaalders.'

Geeff Gommers z'n getuigenis?

'Dat is de schoonvader van Leonard Janssen, wiens paard is gestolen. Geeff heeft natuurlijk partij gekozen voor z'n schoonzoon.'

En hetgeen Hendrik Cuijpers, Cornelis Aerts, Jordaen Nicolaessen, Hendrik Lucas, Peter en Aert Peters en Anthoni Balthazars te berde hebben gebracht?

'Toen ik door de dienaren van de schout op een zondag uit de kerk werd getrokken en er geroezemoes ontstond over wat daar de reden van zou kunnen zijn, hebben sommige mensen gezegd dat ze hadden horen zeggen - daar hedde 't alweer - dat ik het paard van Leonard Janssen had gestolen. Dáár is de naam en faam dat ik een paardendief ben, uit ontsproten. Maar ik heb dat paard eerlijk gekocht!'

Maar jouw kwade naam en faam als paardendief? Op de paardenmarkten van Sint-Oedenrode, Son en Eindhoven durven ze jouw paarden niet te kopen. "Die zullen wel weer gestolen zijn," wordt er dan gezegd. En in dorpen als Zeeland, Aarle, Beek en Boekel bewaken ze 's nachts hun paarden in de broeklanden als ze weten dat jij in de buurt bent!

'Ik ..., ik ...

Ja Cornelis, je gaat ervan stotteren. Want je ziet in de rij getuigen ook nog de slachtoffers staan van de roofovervallen die je op stille wegen samen met je zoon op eenzame reizigers pleegde. Je ontwaart de mensen uit St. Anthonis die nog een appeltje met je te schillen hebben. Zij verstopten hun geld toen het Franse leger het dorp naderde. Jij bespiedde dat verstoppen en sloeg een paar uur later toe. Iets vergelijkbaars heb je uitgehaald bij een herbergier op de markt van Sint-Oedenrode. De man staat klaar om tegen je te getuigen.

De eigenaar van de koe die je uit een wei in Keldonk hebt gestolen staat ook al indringend naar je te kijken en de vrijschutters die je in je huis wilden arresteren, willen toch wel heel graag weten waarom je je zoon hebt opgehitst om op hen te schieten.

Uiteindelijk is Cornelis ter dood veroordeeld. Reddeloos ...

1673 - Condé neemt alles mee

De Gemertse schepenen krijgen bezoek van hun collega-regeerders van het naburige dorp Lieshout. Dat dorp heeft veel te lijden gehad van het kampement dat Zijne Doorluchtigheid de prins van Condé heeft opgetrokken. Hij is de aanvoerder van het Franse legervolk dat hier nog steeds als een sprinkhanenzwerm de streek afstruint en leegplundert, in de driehoek tussen Aarle, Lieshout en Beek.

'Het gewas van allerhande koren is door de Franse troepen gedevasteerd en geconsumeerd. In Lieshout zijn veel huizen door de soldaten afgebroken en als brandhout gebruikt.'

Veel dorpelingen zijn dus dakloos en zien zich gedwongen in andere dorpen om brood te gaan bedelen. De schepenen zijn naar de neutrale, vrije heerlijkheid Gemert gekomen om een verklaring mee te krijgen, waarin staat dat Lieshout inderdaad aan een hoop ellende ten prooi is gevallen en eigenlijk gevrijwaard zou moeten worden van allerhande lasten en contributiën. De Gemertse vroede vaderen, overpeinzend dat die neutrale status van Gemert toch wel heel prettig is, voldoen graag aan het verzoek. Ze zijn ten tijde van het Franse kampement, dat bijna twee weken heeft geduurd, met eigen ogen gaan bekijken wat het betekent als een grote legergroep bij je dorp neerstrijkt.

Drie dagen later staan de Beekse schepenen op de stoep van de Gemertse secretarie. Zelfde verhaal, zelfde verzoek. Ook zij gaan met een mooi document naar huis.

De rij wordt gesloten door de regeerders van Bakel, een dorp dat hemelsbreed ook maar een paar ferme steenworpen van Aarle af ligt. In het Bakelse hebben de inwoners uit vrees voor de legertroepen vast zoveel mogelijk haver en gerst van het land gehaald en naar het dorp

gebracht. Maar één dag voor het vertrek van de Fransen, op maandag 7 augustus, slaat het noodlot toe. Ondanks het feit dat het in het dorp opgestelde koren van een sauvegarde is voorzien en de slagbomen neer zijn, is door een Frans konvooi zoveel meegenomen dat de Bakelnaars nu moeten gaan “verloopen” en om hun brood gaan bidden. En om een Gemertse verklaring dienaangaande. Uiteraard krijgen ze die.

‘Och, die van Gimmert vallen eigenlijk best wel mee.’

1703 - Wat is dan liefde?

Hoe schoon is toch de liefde. Die twee hebben zo vaak in elkanders gezelschap verkeerd, het verveelde nooit. Ach, en de lieve woorden die Nicolaas dan sprak, zo heel anders dan de taal die dat rauw volk in Gemert normaliter hanteert. En dan het moment dat Nicolaas beloofde met haar te trouwen, Elisabet zucht nóg als ze daaraan denkt!

Het Gemertse Marktveld met links wederom herberg De Wildeman waar de schepenbank bijeen kwam.

'Ja, ja, zo ben ik met liefvallige woorden en trouwbeloften misleid, zodanig dat ik door die vuigaard gedefloreerd en geïmpregneerd ben. Zo ben ik in de kraam komen te liggen van een jonge zoon. Bij de bevalling heb ik de vroedvrouw verteld dat de vader van mijn natuurlijk kind Nicolaas is. Het kan niemand anders zijn; ik heb met niemand anders verkeer. Nee, ik ben door Nicolaas gepaaid en bedrogen!'

Maar Elisabet van der Putten liet het er niet bij zitten. Gedreven door de liefde of door de zucht naar eerherstel vroeg ze vier jaar later aan de vorster om beslag te leggen op een erfenis die Nicolaas van de Wasberg toekwam na het overlijden van diens broer Roeland. Nicolaas had trouwens al die tijd nog niets in de onkosten van Elisabets' kraam en in de alimentatie van zijn kind bijgedragen. De alleenstaande moeder zette fors in.

'Ik wil een vergoeding van tweeduizend gulden! Bovendien dring ik nogmaals aan op een huwelijk tussen ons tweeën. Als Nicolaas dat blijft weigeren, dan moet hij zijn kind maar komen halen en zelf tot volwassenheid opvoeden.'

In de schriftelijke opdracht aan de Gemertse vorster om bij de kinderen Van de Wasberg (Nicolaas had naast Roeland nog een zuster en twee broers) gerechtelijk beslag te leggen op het vierde part in de nalatenschap worden de list en bedrog door Nicolaas gepleegd als "sinisterlijk" omschreven en maakt Elisabet duidelijk wat zij wil.

'Ik wil in mijn eer worden gerepareerd.'

Maar Nicolaas wilde daar niet aan mee werken. De liefde maakte hem blind. Nee, niet de liefde voor Elisabet. De liefde voor een ander, een vrouw uit een ander dorp. Uit een bijgevoegd verslag van de vorster van Aarle-Rixtel blijkt dat Nicolaas daar was gesignaleerd. Hij woonde in Aarle bij een vrouw, bij ene Maria van Luytelaar ...

Voer voor genealogen

Jacqueline Barten -Schakenraad

Wij lezen in een zogenaamd trouwboek de volgende Latijnse tekst:

1. 21 Septembris rite matrimonium
2. contrah(er)unt
3. Nicolaas Janssen 'sMulders,
4. Elisabetha Janssen
5. Testes fuerunt
6. Johannes vande Loo(p-i)
7. Henricus Janssen
8. Erat inter hu(ju)s, nepme
9. Inter Nicolaus et Elisabe
10. tham predictus impedimentum
11. affinitatis in secundo gradi
12. eus copula illicita, ex qua pro-
13. les erat secuta Nicolaus enim
14. cognoveru(n)t nemptem dicta Elisabe
15. tha; in hoc impedimente
16. (fetheritaten) Rome impetrata.

De vertaling luidt ongeveer als volgt:

‘Op 21 september heeft de plechtige huwelijkssluiting plaats-gevonden tussen Nicolaas Janssen ‘sMulders en Elisabetha Janssen. Getuigen waren Johannes vande Loo(p-i) en Henricus Janssen. Zij waren hier in elk geval aanwezig. Tussen Nicolaas en Elisabetha voornoemd bestaat een huwelijksbeletsel in de aanverwantschap/zwagerschap in de tweede graad. Deze ongeoorloofde verbinten is gebaseerd op het feit dat het nageslacht/kind van Nicolaas van moederszijde neef en/of nicht genoemd zal worden van Elisabeth. In het geval van dit soort beletsel is toestemming van Rome vereist.’

Hoe men daaraan komt, nou...

Vader Smulders huwt met mevr. A en broer Smulders huwt met mevr. B. Mevr. A en mevr. B zijn dus schoonzusters. Het paar

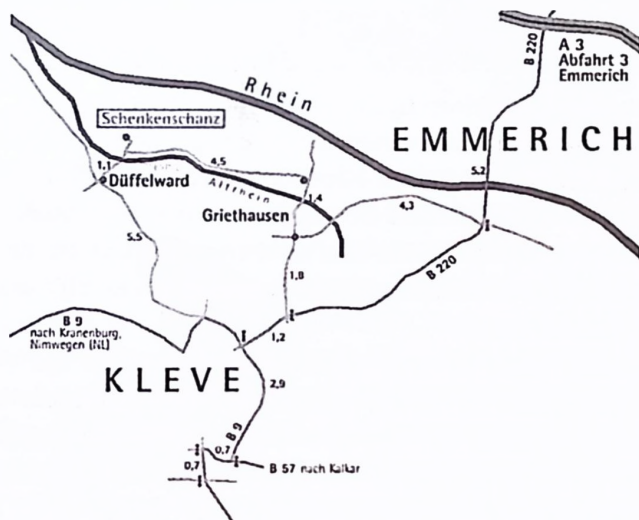
Smulders-A krijgt een zoon, Nicolaas, en broer Smulders overlijdt. Weduwe B huwt met de heer Janssen en ze krijgen een dochter, Elisabeth. Mevrouw A en mevrouw B zijn aanverwant in de eerste graad en hun kinderen zijn aanverwant in de tweede graad.

Advies: blijf bij genealogisch onderzoek scherp, neem niet teveel zomaar aan, ook al staat het op internet. Verifieer de gevonden gegevens als het enigszins mogelijk is aan hand van de oorspronkelijke stukken of kopieën daarvan.

Schenkenschanz

Louis Barten

Schenkenschanz is een kerkdorp in de Duitse gemeente Kleef met ongeveer 120 inwoners, in de deelstaat Noord-Rijnland-Westfalen. Schenkenschanz ligt direct aan de zuidzijde van de rivier de Rijn, op ongeveer 5 kilometer van het centrum van Kleef aan de samenvloeiing van de Rijn met de Griethausener Altrhein. Schenkenschanz is een oude door water omgeven vesting. Het is

met een veerpontje te bereiken vanuit het gehucht Düffelward. Over land is het alleen te bereiken via de Altrheinbrücke vanuit het oude stadje Griethausen, dat eveneens tot de gemeente Kleef behoort.

Met een oppervlakte van 38 hectare is Schenkenschanz het kleinste

'stadsdeel' van Kleef. Het dorp ligt voor negentig procent in een gebied dat bij hoogwater kan overstromen; deze gronden maken onderdeel uit van het natuurgebied Kleef-Salmorth. Slechts tien procent van de kadastrale eenheid Schenkenschanz is bebouwd. De bebouwde kern is voor twee derde deel door een hoogwatermuur omgeven. Het andere bebouwde gedeelte wordt door een dijk tegen overstroming beschermd.

De plaats behoorde lange tijd tot Nederland en werd in die tijd 'Schenkenschanz' omdat het in 1586 door Maarten Schenk van Nydeggen werd aangelegd als vesting in het strategisch belangrijke gebied rond de splitsing van de rivieren Rijn en Waal. De vesting had een grote betekenis en werd als 'toegangspoor' tot de

Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden lange tijd als onneembaar gezien.

Ik hoor u, lezer, al zeggen o, leuk, dat weten we dan ook weer. Maar ik ga voor u proberen een relatie aan te tonen met Aarle-Rixtel, want die is er wel degelijk. We moeten daarvoor wel even de geschiedenis in duiken.

Arndt van Eijndhouts verwierf uit de nalatenschap van zijn vrouw een leen in Herpt en Ravenstein. Door zijn tweede huwelijk, met Sophie van Bruheze, werd hij leenheer van het goed Tersmisse in Aarle. Zijn zoon Adriaans van Eijndhouts volgde hem op en noemde zich heer van Tersmisse. Over hem en zijn familie is al veel gepubliceerd, o.a. in verband met het bekende drieluik uit de Mariakapel te Aarle-Rixtel. Adriaan en zijn broers en zusters zijn zeer waarschijnlijk allemaal in Aarle geboren, zo ook broer Hendrik. Hendrik was evenals Adriaan schepen van de stad 's-Hertogenbosch, stadsrentmeester en lid van de illustere Onze Lieve Vrouw Broederschap in die stad. Via de familie van zijn vrouw werd hij leenman van Empel en Meerwijk. Uit het tweede huwelijk van Hendrik werd zoon Adriaan geboren, vermoedelijk vernoemd naar zijn oom die trouwde met Margaretha van Steenhuysen, de dochter van Dirk en Anna van Nydeggen. Adriaan was schout van het land van Cuyck..

Van 1568 tot 1648 woedde de tachtigjarige oorlog tussen Spanje en de Verenigde Nederlanden, de canon spreekt tegenwoordige van 'De Grote Opstand'. Het was voor de gezaghebbende mensen vaak moeilijk een bepaalde kant te kiezen. Zeker nadat de kant van Oranje die de strijd tegen Spanje leidde, toeliet dat er een ware geloofsvervolgung ontstond. Het is dan ook niet vreemd dat Adriaan kort voor het twaalfjarig bestand tussen de Verenigde Nederlanden en Spanje (1609-1621) zich aansloot bij een beweging die wilde voorkomen dat Prins Maurits 's-Hertogenbosch zou bezetten. Hij was een van de leidinggevendenden die

wilde proberen Tiel in handen te krijgen om zo een bruggenhoofd te kunnen vormen tegen Prins Maurits' troepen. Tevens had het ten doel Maurits aan de onderhandelingstafel te krijgen. Het plan werd echter helemaal niets en was nagenoeg vergeten toen de stadhouder Prins Maurits tegen het einde van de bestandperiode de belangrijkste personen die deze actie hadden opgezet liet arresteren. Hij liet hen daarop als landverraders veroordelen en in 1621 in Den Haag onthoofden.

Het was duidelijk een politieke daad omdat Maurits perse met geweld de Spanjaarden wilde verslaan. Johan van Oldenbarneveld was om die reden ook al geslachtofferd. Men was alom van menig dat dit alles onnodig streng was en velen spraken van moord.

De zoon van Adriaen van Eijndhouts, Adolf, was luitenant-kolonel in het regiment van de graaf van Embden die ook tegen de Spaanse overheersing streed. Adolf nam na de moord op zijn vader ontslag en trad in dienst van de Spanjaarden.

In de periode 1611–1635 was Schenkenschanz op volle sterkte gebracht door zijn bouwer en naamgever, de Nederlander Martin Schenk van Nydeggen. Op grond van de ligging aan de splitsing van de Rijn in Maas en Waal werd de vesting, zoals al eerder vermeld, gezien als de toegangspoort tot de Nederlanden.

Met ongeveer 1500 musketiers drong Adol Eijndhouts op 28 juli 1625 de vesting binnen en de Nederlandse bezettingsmacht bleek machteloos tegen de overmacht. Toen dit bekend werd, reageerde Maurits en met 6000 man begon hij de herovering. Men was er op ingesteld dat de belegering een langdurige en moeilijke zaak zou worden. Er werden steeds meer troepen aangevoerd en de Schenkenschanz werd helemaal ingesloten. De hele omgeving, die gold als de graanschuur voor het land van Kleef werd leeg geplunderd en de bewoners werden voor een groot deel verdreven. De schermutselingen met de Spanjaarden veroorzaakten zeer veel slachtoffers, onder wie Adolf van Eijndhouts. Adolf werd op

18 augustus verwond en overleed op 30 november 1635. Hij werd op 1 december begraven in de 'Minoritenkerk' van Kleef.

In het jaar 1636 werd de vesting bestormd en 29 april van dat jaar werd de overgave getekend.

De R.K. parochiekerk van de H. Maria Onbevleete Ontvangenis, de 'Minoritenkerk', is gebouwd op een in 1285 door graaf Diederik VII van Kleef aan de orde van de Minderbroeders (Franciscanen) ter beschikking gesteld terrein. De eerste betrouwbare vermelding van het klooster dateert uit 1300. De huidige kerk werd tussen 1425 en 1445 gebouwd. Het interieur omvat pronkstukken als het koorgestoelte uit 1474 en de barokke preekstoel van Nikolaus Alberts uit het jaar 1698.

De grafsteen van Adolf bevond zich oorspronkelijk in de vloer van een tijdens de Tweede Wereldoorlog vernietigde kapel aan de

oostkant van de kerk. Ook zijn vrouw, Gravin Anna Francisca van Oost-Friesland, werd daar tegen betaling van vijftig 'Reichsthaler' en vierenveertig pond begraven.

De grafsteen staat nu tegen de buitenmuur van de katholieke parochiekerk van Kleef. Volledig in uitrusting met harnas en zwaard staat hij midden op de imposante grafsteen, omgeven door de familiewapens van de kwartieren. De helm met gesloten vizier en zijn handschoenen liggen aan zijn voeten.

In een cartouche midden onder staat de volgende tekst:

Sta viator, hic est Adolphi Einholts sepulcrum, qui una victo...in
una arce schenco nec prius... Hollandiam aquam animam cade...
fulmere gloriae, anno 1635 die 30 Novembris.

Hier is de afgebeelde ridder Adolf Eijndhouts begraven die eerder een glorieuze overwinning behaalde in de Schenkenschanz op de Hollandse bezetting . Hij overleed op 30 november 1635

Zie het gedicht van Joost v.d. Vondel, Het stokske van Johan van Oldenbarneveld.

Rectificatie

Na het verschijnen van het vorige nummer kregen we een aantal reacties n.a.v. de foto op bladzijde 32. Op deze foto, gemaakt ter gelegenheid van de opening van de huidige heemkamer, zijn enkele namen niet juist.

En nu de juiste namen: v.l.n.r. Karel de Jong, Hein van Roij, Tonny de Jong, Annie Swinkels-van den Heuvel en Helen van Noordwijk.

De Asdonk

Henk van Beek

De Heikant is in de loop van de jaren steeds verder weg komen te liggen, vooral na de komst van de kanaalomleiding en de aanleg van de N279. Althans, dat is het gevoel dat je bekruipt wanneer je de ‘nieuwe’ brug hebt genomen.

Met de mensen van de Heikant voelen we ons echter nog steeds sterk verbonden. Dat kwam nog eens tot uiting bij de herdenking van Bevrijdingsdag en tevens bij de plechtigheid ter gelegenheid van het feit dat het monumentje nabij de Asdonkseweg was hersteld.

Nu we toch bij de Asdonkseweg zijn aangeland: Asdonk is een van de oudste nederzettingen van ons dorp. Althans, dat zou mogen blijken uit geraadpleegde bronnen.

De oorsprong van de Asdonk zou vóór het begin van het Karolingische tijdperk (de 8e tot 10e eeuw) liggen. Het zou een van de tolposten zijn geweest van de domeinen van de ridders van Asdonk. De Asdonk ligt aan de grens van de oostelijke ‘oever’ van het beekdal van de Aa, op de grens tussen Rixtel en Bakel, die vanaf de 8e eeuw een kerkelijke grens was tussen de abdijen van Echternach en Sint Truiden. Het landgoed behorend tot de Asdonk strekte zich tot ver in Bakel en Gemert uit, en zou als tolpost deel hebben uitgemaakt van de zgn. Kempenweg tussen Diest en Bakel.

Deze ‘Asdonk’-tolpost zou na de Karolingische tijd veel van zijn betekenis hebben verloren. Het domein bleef tot midden 13de eeuw in het bezit van de ridders van Asdonk. Dit ‘Asdonkdomein’ is lange tijd gebruikt als jachtgebied en is al die tijd één geheel gebleven op de oostelijke oever van de ‘Aa’ tussen Vlierden en Gemert, nadat het landgoed in bezit kwam van een van de ridders De Roovere, door zijn huwelijk met de weduwe van de laatste Ridder van Asdonk in 1266. Rond 1336 werd het landgoed opgesplitst in een Asdonk in Rixtel en

de Esdonk in Gemert. Ook de landgoederen in Bakel werden verkocht (o.a. Grotel). Diverse afstammelingen verlieten het landgoed onder wie Peter van der Asdonck, die zich rond 1420 op de Strijp in Aarle vestigde en wiens zoon Peter Verasdonck schepen werd in 1474. De Asdonk in Rixtel werd steeds meer opgedeeld totdat de laatste hof met hofstede werd verkocht rond 1540 door Willem van der Asdonck, de broer van Jan van de Asdonck die toen schepen was in Helmond. In 1810 lagen er nog drie hoeven op de Asdonk. Op dit moment is er nog één hoeve op de Asdonk te vinden, die inmiddels- na verkoop- is leeg komen te staan.

De huidige perceelindeling van de omliggende gronden komt nog steeds nagenoeg overeen met die van rond 1832. Op bijgaand kaartje

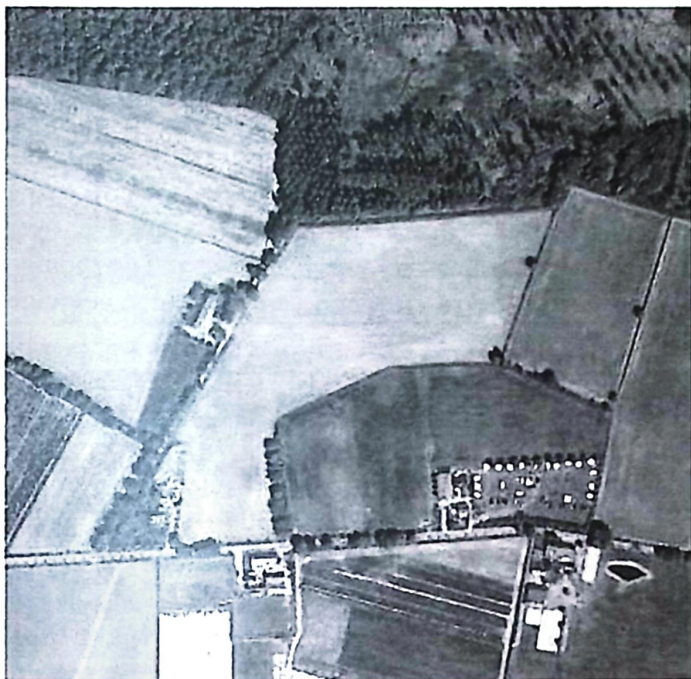

en luchtfoto is dit nog redelijk goed te zien. Deze gronden bestaan voor het overgrote deel uit akkerland, die worden begrensd door het veel lager gelegen natuurgebied De Biezen

De Asdonk is aangemerkt als waardevol archeologisch monument. Op een van de grotere percelen zou echter bos moeten worden aangeplant, ter compensatie van een waardevol natuurgebiedje

nabij de Peeldijk, dat vanwege de uitbreiding van het glastuinbedrijf van de Familie Vereijken is verdwenen.

Op dit moment is het in het geheel nog niet duidelijk of dit compensatieplan (door Staatsbosbeheer) daadwerkelijk wordt uitgevoerd. Als vertegenwoordiger van de Laarbeekse heemkundekringen in de Klankbordgroep Buitengebied van de gemeente Laarbeek heb ik er

echter voor gepleit om ter compensatie een graanakker aan te leggen. De aanleg van bos tast namelijk het aanwezige bodemarchief in ernstige mate aan en is dan ook in strijd met de status van 'waardevol archeologisch monument'. Een graanakker is uit historisch oogpunt veel logischer en heeft hier een veel grotere meerwaarde dan een perceel bos. Een ouderwets beheerde graanakker is vooral interessant voor veldvogels zoals de patrijs, de geelgors en de veldleeuwrik. Ook is een dergelijke graanakker heel aantrekkelijk voor allerlei soorten insecten (waaronder vlinders) en veldkruiden. Kortom : geen bos hier! Een en ander heb ik al enige tijd geleden ook aan Staatsbosbeheer laten weten, maar tot nu toe blijft het akelig stil.....

Relikwieën

Louis Barten

Het Latijnse woord voor 'overschot' is 'reliquia'. Een betere benaming voor een relikwie zou dus 'reliëk' zijn. Oorspronkelijk zijn relikwieën namelijk overblijfselen -overschotten- van overledenen. In dit geval betreft de overledene een heilige en dus hebben we het over overschotten van heiligen die deze titel van de leiding van de rooms-katholieke kerk hebben gekregen. Het betreft overleden gelovigen die tot voorbeeld kunnen dienen.

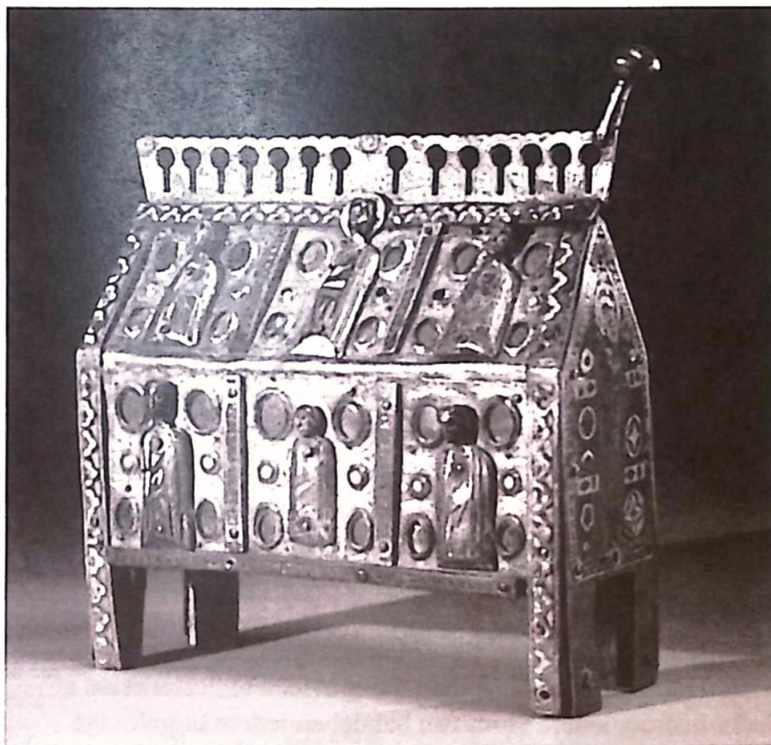
In het Romeinse Rijk bestond bij de christelijke gemeenschappen een bijzonder intensieve martelarenverering. In onze tijd zien we nog steeds dat martelaren hoog staan aangeschreven. Het vereren van helden is al zo oud als de aarde en aan mensen die hun leven geven voor hun overtuiging, martelaren dus, kan toch zeker de titel 'held' gegeven worden. Indien het enigszins mogelijk was, koos een gemeenschap het graf van een martelaar uit om als plaats voor de eredienst te dienen. Bovenop of dicht bij het graf van de martelaar werd een altaar, offertafel, geplaatst, waarboven in latere tijden een kerk werd gebouwd.

Vanaf de vierde eeuw begon de verspreiding van -delen van- lichamen van martelaren. Al snel werd het gebruik dat gemeenschappen die niet over een eigen martelaar beschikten ergens anders het stoffelijk overschot van een heilige haalden. Soms moest men zich tevreden stellen met grote of kleine fragmenten ervan, vandaar dat men een fragment van het stoffelijk overschot van een martelaar of heilige ook een relikwie noemt.

Toen christenen relikwieën ook voor hun persoonlijke devotie wilden gaan gebruiken, werd de relikwieënvoorraad op een handige manier vergroot. Voortaan werden alle mogelijke voorwerpen die met een martelaar of heilige, met zijn graf, of met een van zijn lichamelijke overblijfselen in aanraking waren geweest als volwaardige relikwieën aangemerkt. Ze waren 'aangestroken', zei men in mijn jonge jaren.

Het ging dan bijvoorbeeld om de doeken die een heilige in zijn graf hadden omhuld, stukken kleding of om de werktuigen waarmee een martelaar gepijnigd was.

De rooms-katholieke kerk leert echter dat de wonderkracht van een heilige niet aan concrete plaatsen en zaken gebonden is. Het gewone volk kon zich daar in het verleden weinig bij voorstellen. Het beeldde zich in dat de kracht van een gestorven heilige overging op zijn stoffelijk overschot en op al hetgeen met hem in aanraking was geweest. Om wonderdadige kracht te genieten moest men het hebben van tastbare relikwieën. Geen wonder dus dat relikwieën een fel

Het relikwieënkistje dat in de heemkamer staat.

begeerd bezit waren, waarin stevig gehandeld werd. Bijzondere relikwieën werden zelfs het voorwerp van roof en vervalsing. In de late middeleeuwen dreigde de relikwieverering volledig uit de hand te lopen. Er was sprake van een heuse wildgroei wat betreft het aantal in omloop zijnde relikwieën en men raakte steeds verder verwijderd van de officiële leer van de kerk, mede door allerlei bijgelovige praktijken. Omdat relieken een belangrijke bron van inkomsten vormden, werden er veel onechte relieken gefabriceerd en je vindt ze nog steeds in bedevaartplaatsen, want handel blijft handel. Het Vierde Concilie van Lateranen (1215-1216) verbood de tentoonstelling van relieken buiten hun reliekhouders .

Grote of belangrijke relieken werden in het verleden doorgaans bewaard in rijk geornamenteerde relikwiehouders, meestal uitgevoerd in kostbare materialen. Gedurende de middeleeuwen, toen de relikwieverering een hoogtepunt bereikte, zijn veel van de meest fraaie reliekhouders gemaakt.

De overdreven relikwieverering was een dankbaar thema voor de reformatoren, die misstanden binnen de kerk aan de kaak wilden stellen. Het Concilie van Trente, 1545-1563 dat in veel kwesties de reformatoren helder van repliek diende, besteedde opvallend genoeg maar weinig woorden aan de relikwieverering.

Naarmate in het Westen de 'volksverheffing' vruchten afwierp, kon de kerk uitwassen in de relikwieverering aan banden leggen.

Tegenwoordig is de verering aan vrij strenge regels gebonden. Het Directorium, handleiding over volksvroomheid en liturgie uit 2003 dringt er bij de verantwoordelijken op aan zich van de echtheid van relikwieën te vergewissen en een buitensporige versplintering ervan te verhinderen.

Volgens die richtlijn moeten gelovigen er op gewezen worden zich niet te laten meeslepen door de manie relikwieën te verzamelen en moet ieder bedrog, iedere vorm van handel en iedere bijgelovige ontaarding vermeden worden.

In de meeste klooster- en parochiekerken beschikte men tot enige jaren geleden over hele verzamelingen 'echte' relikwieën. Wat Aarle-Rixtel betreft hangt er een kistje met relikwieën met de soms fraaie opbergdoosjes voortaan op de heemkamer en het maakt deel uit van 'de katholieke hoek'.

Persoonlijk beschik ik over een mooi ingelegd houten kistje met verschillende volksdevotionalia, waarvan hier enkele met name genoemd:

- Een papieren tot zakje gevouwen

blaadje met blauwe opdruk BEAURAING 'Hagedoorn der Verschijningen - 29-11-1932 - 3 jan 1933' plus een medaille met de tekst: Je convertira... (onleesbaar) in een groen etuitje.

- Een kunststof bruin etuitje met metalen plaquette met gestileerde Maria van Lourdes.

- Een omrand etuitje in rood en blauw leer met een venster waarachter een foto van een gebrilde non en een klein lapje met een rood kruisje.

- Een kunststof etuitje met het opschrift 'Gott schütze Dich' en binnenin twee medailles, een van O.L.V. van Den Bosch en een van Christoffel, die nog steeds in veel auto's hangt of ligt.

De overblijfselen van de overblijfselen zijn er dus nog steeds.

Bronnen

- Directorium over Volksvroomheid en Liturgie, Bijlage bij het Directorium voor de Nederlands Kerkprovincie 2, 237.

Heemkundekring "BARTHOLD VAN HEESSEL"

De kring is opgericht in 1952 en stelt zich ten doel het bevorderen in brede kring van de belangstelling voor en de kennis van eigen streek, volk en gebruiken en van heemkundig waardevolle overblijfselen uit vroeger tijden. Om dit doel te realiseren kent de Heemkundekring de volgende werkgroepen:

archeologie	genealogie
bibliotheek/archief	lezingen/cursussen
dorpswandelingen	monumenten
educatie	redactieraad 'Het Hagelkruis'

MUSEUM HEEMKAMER "BARTHOLD VAN HEESSEL"

In het voormalige pensionaat 'Mariëngaarde' aan de Bosscheweg 14a is de heemkamer gevestigd en is ook het museum ondergebracht.

In het museum bevindt zich een uitgebreide verzameling bezienswaardige voorwerpen, welke merendeels een relatie hebben met Aarle-Rixtel.

In verschillende opstellingen wordt aandacht geschonken aan de gilden en andere verenigingen, aan het kadaster, het geloofsleven, het onderwijs en diverse ambachten.

Er is ook een rijke verzameling archeologische vondsten tentoongesteld.

De openingstijden van het museum

Van september t/m juni:

- iedere dinsdag van 9 tot 12 uur en van 20 tot 22 uur
- de 1e zondag van de maand van 14 tot 17 uur.

In juli en augustus:

- iedere zondag van 14 tot 17 uur.

Voor groepen is het mogelijk, na telefonische afspraak, het museum ook op andere tijden te bezoeken. Telefoon: 0492 382763.

Entree € 2,-- voor volwassenen en € 0,50 voor kinderen.

